

De Franken en Moslims in het Midden-Oosten

Een interpretatie van de omgangsvormen tussen de Moslims en de Franken

Figuur 1: de uittocht van de Moslims, nadat de kruisvaarders Jeruzalem hebben ingenomen (1099).

Bachelorscriptie

Inge Jongbloets (s4381629).

15/08/2016

Begeleider: Mevrouw van Berkel

Inhoudsopgave.

Inleiding	p 3
Hoofdstuk 1	p 8
Hoofdstuk 2	p 13
Conclusie	p 19
Bibliografie	p 23

Inleiding

‘(...) but this violent attack (the Crusades) by the Latin empire, on grounds that were fundamentally and conspicuously religious, took the Muslim world completely by surprise and found it in a state of political disunity that obstructed the speed and efficiency of its preparations for war’.¹

De kruistochten (1096 – 1271) zijn een bekend verschijnsel in de westerse geschiedenisboeken. Historici en geschiedenisstudenten kennen het verhaal van paus Urbanus II die in 1095 de kruistocht uitriep in Clermont. Het was zijn bedoeling om Jeruzalem weer in ‘christelijke’ handen te krijgen. Jeruzalem was al lang onder het bewind van de Moslims en ook de keizer in Byzantium vroeg hulp aan de paus, omdat hij werd ‘bedreigd’ door islamitische (Turkse) legers. Vele gelovigen reageerden hierop en namen deel aan de zogenoemde ‘Eerste Kruistocht’. In eerste instantie hadden de kruisvaarders succes; ze veroverden Edessa dat toen een graafschap werd, ze stichtten het vorstendom Antiochië en uiteindelijk veroverden de kruisvaarders Jeruzalem in 1099, waarna het een koninkrijk werd. Hoewel de Eerste Kruistocht zijn doelen had behaald werd Edessa uiteindelijk weer terugveroverd, waardoor er een ‘Tweede Kruistocht’ werd uitgeroepen in 1147. De paus reageerde nog een aantal keren op de heroveringen van de Moslims. Uiteindelijk werd Jeruzalem alsnog heroverd door de Moslims. De meeste kruisvaarders zijn teruggegaan naar Europa of zijn gesneuveld tijdens de vele veldslagen tegen de Moslims.²

Er zijn veel verhalen over de kruistochten. Deze verhalen komen vanuit verschillende hoeken; vanuit de Franken zelf en vanuit het perspectief van degenen die meetrokken naar het Heilige Land en bij terugkomst hun relaas deden. Deze verhalen zijn opgeschreven in kronieken. Ook gingen er enkele keizers en koningen mee op kruistocht en hierover is veel geschreven. Één van de bekendste verhalen gaat over de vriendschap tussen Saladin en Richard van Leeuwenhart. Ook de Arabieren hebben geschreven over de kruistochten en de Franken. Misschien wel de bekendste bron over de Franken in het Heilige Land vanuit Arabisch perspectief zijn de memoires van Usama ibn Munqidh. Hij was een dichter, schrijver, politicus en krijger, geboren (1095) in de Syrische stad Shayzar (vlakbij Homs). Hij sloot vele vriendschappen met belangrijke leiders in het land en kwam daardoor in contact met de Franken. Toen hij naar Damascus was gevlucht ondernam hij diplomatieke missies naar de kruisvaarderstaten. Over deze contacten en de relaties tussen de Franken schreef hij onder andere in zijn memoires. Usama ibn Munqidh geeft het alledaagse leven van een Arabische edelman in Syrië en de vriendschappen die ontstonden tussen de Moslims en de Franken weer.³

¹Francesco Gabrieli, *Arab Historians of the Crusades* (Los Angeles, 1984), xii.

²John P. McKay, *A History of Western Society* (New York, 2008), 255 – 269.

³Usama Ibn Munqidh, Paul Cobb (red.), *The Book of Contemplation Islam en Crusades* (Londen, 2008)

Daarnaast zijn er nog andere bronnen (van andere Arabische auteurs), die wellicht iets meer zeggen over de relatie tussen de twee groepen.⁴ Gabrieli Francesco noemt in zijn boek *'Arab Historians of the Crusades'* een aantal Arabische auteurs die tijdens of na de Eerste Kruistocht iets schreven over de omgangsvormen tussen de Franken en de Moslims in het dagelijks leven. De belangrijkste auteur die regelmatig wordt aangehaald in het boek van Gabrieli is Ibn al-Ahtir. Hij was in 1160 geboren in Mosul. Hij kwam uit een Mesopotamische familie en was opgegroeid in een intellectueel gezin. Ook hij heeft belangrijke historische werken geschreven over de moslimwereld en de Arabische en Hebreeuwse legendes. Met deze verhalen reproduceerde hij voor een groot deel de werken van zijn collega al-Tabari. Tijdens de tweede kruistocht was hij voornamelijk ooggetuige en hij was niet enthousiast over de 'helden' van de Moslims. Voornamelijk Saladin moest het ontgelden. Daarnaast noemt al-Ahtir niet altijd waar zijn verhalen opgebaseerd zijn. Naast zijn eigen getuigenissen zou hij ook verhalen van anderen gebruikt hebben. Al-Ahtir schrijft zijn verhalen wel pas na de val van Jeruzalem in 1187 en weet dus dat de Franken Jeruzalem zullen kwijtraken aan de Moslims. De tweede auteur die Francesco aanhaalt is al-Qalanisi. Hij is in 1073 geboren in Damascus. Zijn boeken gaan alleen over de eerste twee kruistochten tot en met het regime van Nur al-Din, die uiteindelijk Damascus herovert van de Franken. Volgens Gabrieli is zijn schrijfstijl droog en objectief. Hij zou gebruik maken van zijn eigen belevenissen, maar ook van andere ooggetuigen. De boeken van al-Qalanisi worden ook wel de basisbronnen genoemd als het gaat om de periode van de eerste kruistochten (1095 – 1187).⁵

Er is dus veel primair bronmateriaal over de relaties tussen de Moslims en de Franken en daarom is er nog steeds een debat gaande over deze relaties. In de secundaire literatuur gaat het debat over de manier van omgang tussen beide partijen. De primaire bronnen van onder andere Munqidh laten zien dat deze omgang tamelijk vreedzaam was. Volgens Hillenbrand leefden de partijen vreedzaam, maar geïsoleerd van elkaar en was er nauwelijks sprake van participatie of assimilatie. Dit heeft te maken met de verschillende interpretatiewijzen van de primaire bronnen. Naast dat er gebruik wordt gemaakt van de Arabische bronnen wordt er ook gebruik gemaakt van de westerse bronnen (die van de kruisvaarders) die zijn geschreven vanuit een niet-Arabisch perspectief. Deze twee perspectieven laten een verschillend beeld zien over de omgang tussen de Franken en de moslims.

We veel weten over de kruistochten vanuit het westers perspectief en in de laatste twintig jaar wordt er ook brononderzoek gedaan naar het Arabische perspectief. Er bestaat sindsdien ook een vervormd beeld over de islamitische invalshoek. Sommigen westerse historici beweren dat de omgang tussen Franken en Moslims, buiten de kruistochten om, vreedzaam en vriendelijk was. Een voorbeeld hiervan is het boek van John P. McKay. Dit werk is vanuit een westers perspectief geschreven en

⁴ R. Y. Ebied (red.), *Muslim – Christian polemic during the Crusades: the letter from the people of Cyprus and Ibn Abi Talib al-Dimashqi's response* (Leiden, 2005).

⁵Gabrieli, *Arab Historians*, xxvi.

beschrijft niet de relaties tussen de Moslims en Franken vanuit een Arabisch perspectief.⁶ Historica Rosenwein, die met ‘*A short History of the Middle Ages*’ ook een handboek over de middeleeuwen schrijft, laat de omgang tussen de Franken en Moslims helemaal onbesproken.⁷

De auteurs die schrijven over het Islamitische perspectief geven een genuanceerder beeld over de kruistochten en de omgang tussen de Franken en de Moslims. De historica Carole Hillenbrand is één van hen; zij schreef in 1991 het boek ‘*The Crusades; Islamic Perspectives*’. In dit boek toont ze een islamitisch perspectief.⁸ Het was niet alleen haat of wrok van de Moslims tegenover de Franken, maar er was ook geen tolerantie. De Moslims en de Franken leefden geïsoleerd van elkaar, maar wel vreedzaam. Dit gaf soms een onaangename situatie. Doordat de Moslims en de Franken geen intensief contact hadden met elkaar, waren ruzies en conflicten zeker geen uitzonderingen in het dagelijks leven. Misverstanden in de communicatie en nauwelijks of geen rekening houden met de ander waren de oorzaken.⁹

De historici Riley-Smith en MacEvitt reageren op Hillenbrand. Zij delen de mening van Hillenbrand en dan voornamelijk dat de relaties tussen de Franken en Moslims allerminst rooskleurig waren. Riley-Smith gebruikt de woorden ‘apartheid’ en de ‘segregatie’ in de kruisvaarderstaten. Hij stelt dat er geen sprake was van participatie in de samenleving van Franken en Arabieren. Ze negerden elkaar.¹⁰ Anders dan Hillenbrand is hij van mening dat er totaal geen omgang was tussen de Moslims en Franken, Hillenbrand gaat dieper in de manier van omgang tussen de twee groepen.

MacEvitt is er in zijn boek ‘*The Crusades and the Christian World of the East*’ uit 2008 van overtuigd dat er sprake was van een *Rough Tolerance* tussen de Franken en de lokale Christenen (en dus niet met de Moslims) in het Midden-Oosten tijdens de kruistochten. In zijn studie legt hij uit wat *Rough Tolerance* betekent en hoe het in de praktijk uitpakte.¹¹ Hij onderscheidt zes christelijke groeperingen in het Midden-Oosten, namelijk de Armeniërs, Jacobijnen, Malikieten, Maronieten, Nestorianen en de kleinere christelijke groeperingen en stromingen. Daarnaast had je natuurlijk ook de Moslims en joden, die ook bestonden uit verschillende groeperingen. MacEvitt richt zich alleen op de zes christelijke groeperingen en de Franken en typeert de omgang tussen de groepen als ‘*Rough Tolerance*’. In mijn onderzoek is het mogelijk dat het idee van *Rough Tolerance* van MacEvitt toepasbaar op de omgang tussen de Moslims en de Franken, een korte introductie over zijn studie is daarom niet overbodig.

Rough Tolerance is geen theorie, maar eerder een handeling of een dagelijkse praktijk en bestaand uit drie kenmerken. De eerste is ‘stilte’. Er zijn weinig Latijnse bronnen te vinden over de christelijke groeperingen, waardoor er een soort afwezigheid lijkt te zijn van de lokale Christenen. In

⁶McKay, *A History*, 255 – 269

⁷Barbara, H.Rosenwein, *A short History of the Middle Ages* (Toronto, 2009), 196 – 198.

⁸Carole Hillenbrand, *The Crusades; Islamic Perspectives* (New York, 1991).

⁹Ibidem.

¹⁰Jonathan, S.C. Riley-Smith, *The Crusades, Christianity, and Islam* (New York, 2008).

¹¹Ibidem, 21 -22

de studie van MacEvitt blijkt dat er wel lokale Christenen waren en dat deze ook contact hadden met de Franken.¹²

De tweede is de ‘doordringbaarheid’, ofwel, de omgang tussen de Franken en lokale Christenen en hun activiteiten binnen de sociale en religieuze grenzen waren vrij flexibel. De katholieke koningen en de Malikieten hadden bijvoorbeeld een goede omgangsvorm, maar er was geen sprake van intellectuele uitwisseling. Dus de invloed van de ene groep op de andere was minimaal en er was geen sprake van intellectuele uitwisseling.¹³

Het laatste kenmerk is het lokale niveau. Het geweld dat er was, zowel van de lokale Christenen als de Franken, was doelgericht en lokaal. Er was dus niet overal sprake van onderdrukking en geen centraal georganiseerd geweld. Dit verschilde per gebied.¹⁴

De *Rough Tolerance* was een combinatie waarbij de lokale groeperingen en de Franken wel contact hadden, maar de Franken weinig interesse hadden in het volk waarover ze heersten. Er waren geen rechten of verantwoordelijkheden vastgelegd voor de lokale Christenen, waardoor er niet echt van tolerantie kon worden gesproken. Doordat er geen interesse was van de Franken in de lokale Christenen waren er vaak onnodige conflicten. Deze conflicten ontstonden door miscommunicatie en weinig interesse in de ander. Een voorbeeld hiervan is de viering van Pasen, waarbij de lokale Christenen een andere vorm van viering in gedachten hadden dan de Franken.¹⁵ In mijn onderzoek wil ik kijken of er ook een *Rough Tolerance* was tussen de Moslims en de Franken. Zien we de kenmerken van een *Rough Tolerance* ook tussen de Moslims en de Franken in het brononderzoek?

Paul Cobb kijkt in zijn boek ‘*The race for Paradise*’ ook naar de periode vóór de kruistochten. De kruistochten waren namelijk niet het begin van contact tussen de Moslims en de Latijnse Christenen. Er was al contact in bijvoorbeeld de Al-Andalus en in Sicilië die lange tijd onder islamitisch gezag hadden gestaan. De Christenen woonden hier samen met de Moslims. Ze moesten wel belasting betalen, maar er was zeker sprake van intellectuele uitwisseling en samenwerking tussen de twee religieuze groepen. Paul Cobb vraagt zich af waarom in de kruisvaarderstaten wel segregatie en isolatie voorkwam, maar in Al-Andalus en Sicilië niet of minder. Hij stelt dat de bedoelingen van de Franken anders waren dan die van de Andalusische Moslims. In eerste instantie wilden de Franken geen grote rijken stichten, maar enkel Jeruzalem veroveren. Kortom, politiek gezien hadden de Franken geen plan. Men wist ook niet wat ze te wachten stond toen ze eenmaal in het Midden-Oosten aankwamen. Het stichten van andere rijken/hertogdommen kwam pas na de verovering van grote steden, zoals Antiochië, in het huidige Turkije. Om de weg naar Jeruzalem veilig en bereikbaar te maken moesten de Franken hun macht uitbreiden.¹⁶

¹²Ibidem, 22.

¹³Christopher MacEvitt, *The Crusades and the Christian World of the East, Rough Tolerance* (Philadelphia, 2008), 23.

¹⁴Ibidem, 23 – 24.

¹⁵Ibidem, 177 – 179.

¹⁶Paul Cobb, *The race for Paradise* (New York, 2014), 30 – 66.

Tijdens de kruistochten was de relatie tussen de Franken en Moslims erg slecht en brachten de kruistochten minder handel op voor Europa dan gedacht, zo stelt Jill Claster. Zij laat in haar boek ‘*Sacred Violence*’ zien dat de relaties tussen de Moslims en Latijnse Christenen wél redelijk waren vóór de kruistochten. Je kon een pelgrimage maken naar Jeruzalem en dit was redelijk veilig, maar door de onstabiele politieke situatie in het Midden-Oosten werden vele Franken overvallen of vermoord.¹⁷

Kortom, de relaties tussen de Franken, joden, Moslims en oosterse Christenen zijn erg genuanceerd en er zijn verschillende visies over deze relaties.¹⁸ Volgens Riley-Smith was er een zekere isolatie van de drie groepen in de kruisvaarderstaten er was er geen participatie en integratie, zoals in Al-Andalus en Sicilië, maar segregatie. Paul Cobb beaamt dat de omgang in de Al-Andalus en Sicilië anders was dan in het Midden-Oosten. Claster stelt dat de kruistochten zorgden voor een verslechtering in de relatie tussen de Moslims en de Franken, in plaats van een verbetering. MacEvitt ziet een bepaald systeem van *Rough Tolerance* kijkend naar de relatie tussen de Franken en de oosterse Christenen. Hillenbrand probeert een balans te vinden en brengt nuance aan. In mijn onderzoek wil ik kijken naar de omgangsvormen in het dagelijkse leven tussen de Franken en de Moslims in Syrië vanaf 1096 tot 1187 (de val van Jeruzalem), vanuit Arabisch perspectief. Waren er alleen formele omgangsvormen of is er een nuance aan te brengen? Was er, zoals Hillenbrand, Riley-Smith en Claster beweerden inderdaad sprake van segregatie of was er sprake van isolatie, waarbij er wel een vreedzame omgangsvorm werd gehanteerd? MacEvitt’s ‘*Rough Tolerance*’ is een omgangsvorm, waarbij de lokale Christenen en de Franken met elkaar omgingen, maar er geen intellectuele kennis werd uitgewisseld. Zien we deze omgangsvorm bij ook bij de Moslims en de Franken?¹⁹ In mijn onderzoek zal ik de bronnen van Usama ibn Munqidh, Al-Ahtir en Al-Qualanisi gebruiken en nagaan of zij spreken van de dagelijkse omgang tussen de Franken en de Moslims. Dit kan van alles zijn; gesprekken, handel of echte vriendschappen die werden gesloten. De resultaten van mijn brononderzoek vergelijk ik met de resultaten uit de secundaire literatuur. Ter verduidelijking; Hillenbrand, MacEvitt en Cobb hebben ook brononderzoek gedaan en hebben daaruit hun eigen interpretaties getrokken. Mijn onderzoek is niet uniek en zal dienen als een aanvulling op hun resultaten. De vragen; “hoe kan ik deze omgang typeren, en hoe was die dagelijkse omgang (hoe ging men om in het dagelijkse leven, zoals gesprekken of handel) ?” staan centraal. Daarnaast wil ik weten of deze omgang vreedzaam of juist gewelddadig was. Mijn onderzoeksvraag is daarom: ‘Welke omgangsvormen kunnen we onderscheiden in het dagelijks leven tussen de Franken en de Moslims in Syrië tussen 1096 - 1187?’ Ik richt me met mijn onderzoek op de Moslims en de Franken; niet de andere religieuze ordes of stromingen. De bronnen die ik gebruik zijn van auteurs die in Syrië woonden en werkten tijdens de Eerste Kruistocht. Mijn belangrijkste bron Usama ibn Munqidh (1095

¹⁷ Jill, N. Claster, *Sacred Violence: The European Crusades to the Middle East, 1095 – 1396* (Toronto, 2009).

¹⁸ Morris Bishop, *The Middle Ages* (Boston, 2001), 102.

¹⁹ MacEvitt, *The Crusades*, 3-33.

– 1189) leefde rond de Eerste kruistocht tot de val van het koninkrijk van Jeruzalem. Maar ook Al-Athir en ibn Al-Qualanisi beschrijven de periode vanaf de Eerste kruistocht tot de val van het koninkrijk Jeruzalem. Omdat zij in dit onderzoek een belangrijke rol spelen hanteer ik die tijdsperiode in mijn vraag. Het woord Franken is een welbewust gekozen term, dit om twee redenen. Ten eerste gaat het in dit onderzoek over een groep mensen die mee zijn gegaan met de Eerste Kruistocht, of later zijn vertrokken naar het Midden-Oosten. Deze mensen kunnen we niet rekenen onder de kruisvaarders, omdat de kruisvaarders de mensen zijn die ook weer teruggingen naar Europa als bewijs dat ze boete hadden gedaan door Jeruzalem te veroveren. Hun zondes werden dan vergeven; de groep mensen die bleven zijn dus geen kruisvaarders. Deze mensen komen uit allerlei landen of streken en zijn zo divers dat wij ze Franken noemen. Ongetwijfeld zullen ze niet allen uit het Frankische rijk komen, maar een groot deel van de Latijnse Christenen die naar het Midden-Oosten kwamen uit het Frankische rijk. Ten tweede alle Arabische auteurs en ook MacEvitt en Hillenbrand gebruiken de term Franken als ze refereren naar de groep Christenen die in de kruisvaarderstaten bleven. Omdat mijn onderzoek vanuit het Arabische perspectief is gedaan zal ik ook deze term ‘Franken’ gebruiken in mijn onderzoek.

De deelvragen die ik bij mijn onderzoeksvraag stel zijn:

- Hoe was de situatie vóór de kruistocht (kijkend naar de religieuze en politieke situatie)?
- Wat zeggen de primaire bronnen over de dagelijkse omgang van de Moslims en de Franken (voorbeeld Usama Ibn Munqidh)?

Deze deelvragen zullen in afzonderlijke hoofdstukken behandeld worden en hebben een bijdrage aan het beantwoorden van de hoofdvraag. Ik heb gekozen voor deze deelvragen, omdat ze de situatie schetsen waarin de Franken terecht kwamen toen ze de Middellandse Zee overstaken en ze focussen zich specifiek op de omgang tussen de Moslims en de Franken.

Het onderzoek is verdeeld in twee hoofdstukken die afzonderlijk antwoord geven op de deelvragen. Daarnaast is er nog een conclusie en een literatuurlijst. In het eerste hoofdstuk beschrijf ik de periode vóór de kruistochten. In dit hoofdstuk komt de omgang tussen de Moslims, lokale Christenen en Latijnse Christenen in het Midden-Oosten aan bod. Hierbij zal ik de studies van o.a. Cobb, MacEvitt gebruiken.

In het tweede hoofdstuk zal er specifiek gekeken worden naar de primaire bronnen van Usama ibn Munqidh, al-Ahtir en al-Qualanisi. Ik zal de bronnen interpreteren en de manier van omgang tussen de Moslims en de Franken typeren. In de conclusie zal ik de voorgaande twee hoofdstukken samenvatten en antwoord geven op de hoofdvraag. Daarnaast zal ik ook een suggestie doen voor verder onderzoek en een reflectie geven op het verloop van het onderzoek.

Hoofdstuk 1; de vooravond van de kruistochten.

‘The Crusades burst upon the Muslim empire at a crucial moment in its history’.²⁰

De politieke situatie in het Midden-Oosten was vóór de kruistochten nogal chaotisch. Het grootste deel was onder islamitisch heerschappij, maar er was veel diversiteit onder deze heerschappij. Na de dood van de profeet Mohammed in 632 had de islam zich snel verspreid over het Arabische schiereiland en ook Syrië, Egypte, Irak en Iran waren onder islamitische heerschappij gekomen. Rond 661 hadden de Ummayyaden hun eigen kalifaat opgericht, met als hoofdstad Damascus. Het kalifaat werd uiteindelijk in 750 verslagen door de Abbasiden. De periode van de Abbasiden wordt gezien als een bloeiperiode in de cultuur, wetenschap en economie. Het kalifaat was vrij tolerant tegenover de joden en de Christenen. Zij mochten hun geloof en beroep uitoefenen, mits zij belasting betaalden volgens het *dhimma* systeem. Ook tijdens de kruistochten was het kalifaat van de Abbasiden in Irak vrij machtig, maar had het vooral in Syrië veel gebieden verloren aan de Fatimiden in Egypte, Turkse legers in Syrië en aan de sjiiitische groepering de Boejiden.²¹

Aan de vooravond van de kruistochten was het Abbasidische rijk nog meer verbrokkeld in kleine staatjes. Zoals J.J. Witkam al beschrijft in zijn voorwoord (in de vertaling van de memoires van Usama ibn Munqidh) was Syrië, waarop dit onderzoek zich voornamelijk richt, over de jaren verdeeld geraakt. Nadat de Umayyaden in 750 verdreven waren en Damascus niet meer de hoofdstad was, bleef de stad en Syrië zelf een wereldstad en land. Het was een handelsimperium geworden en de grenzen reikten tot India van Europa tot Afrika. Het land werd regelmatig veroverd en heroverd door de Abbasiden, de Turkse Seljuken en Egyptische Fatimiden, Syrië zou een speelbal worden van Egypte en Irak. Op de vooravond van de kruistochten was het land verdeeld. Er was een deel dat onder het Fatimidisch regime viel. Het noorden van Syrië maakte vanaf 1079 deel uit van de Uqaylieden (sjiiitische Moslims), hoewel de leider Muslim ibn Quraysh zich verbond met soennitische Seljuken sultans. Deze Seljuken waren oorspronkelijk Turken die in de negende eeuw in Mongolië en Centraal-Azië woonden. Rond 1040 begonnen de Seljuken steeds meer gebied te veroveren in het Midden-Oosten. In Syrië vochten ze vooral tegen de Fatimiden en in Turkije tegen het Byzantijnse leger. De bekendste overwinning van de Seljuken was de slag bij Manzikert (Turkije) in 1071. Ze namen toen ook de Byzantijnse keizer Romanus gevangen. In Syrië veroverden ze Damascus in 1076. Pas in 1140 werd de macht van de Seljuken in Damascus overgedragen aan de Ataberg Tughdakin, terwijl Aleppo in handen kwam van de Turkse Urtuqiëden en hun leider Ilghazi Najm al-Din. De situatie in Syrië was heel chaotisch en instabiel. Het land was sterk verbrokkeld, waarbij iedere stad vaak een eigen leider had. De machtswisselingen volgden elkaar in rap tempo op, dynastieën vielen en anderen kwamen op. Dit kwam pas ten einde toen Saladin de heerser werd en hij de Koerdische Ayyubieden dynastie stichtte, maar dit was pas na de Eerste kruistocht.²²

²⁰Gabrieli, *Arab Historians*, xii.

²¹MacEvitt, *The Crusades*, 49.

²²Usama Ibn Munqidh, *Wat anders dan vechten en jagen?* (Amsterdam, 1986), 7-9.

De religieuze situatie in Syrië en in het Midden-Oosten was net zo verbrossd. Vóór de komst van de kruistochten en de Franken woonden er al verschillende christelijke groeperingen in het Midden-Oosten onder islamitische heerschappij. MacEvitt noemt de zes belangrijkste groeperingen. De eerste groep zijn de Malikieten. Deze groep worden ook wel de Grieks-orthodoxen genoemd. Deze groep is weer opgedeeld in twee verschillende groepen; je hebt de Grieks sprekende en de Arabische/Syrisch sprekende Malikieten. Beide groepen waren niet loyaal aan de paus, maar aan de keizer in Byzantium. Toch hadden ze veel overeenkomsten met de westerse Christenen (de Rooms-katholieken). Zo waren zij het ook eens met de beslissingen die waren genomen tijdens het concilie in Chalcedon en in Constantinopel. Het concilie van Chalcedon werd in 451 gehouden in het Byzantijnse rijk. In dit concilie ging het voornamelijk over Jezus Christus en werd besloten dat de profeet zowel menselijke als goddelijke naturen had (tweenaturenleer). Maar tijdens de kruistochten was er sprake van een tijdelijk schisma tussen de Rooms-katholieken en Malikieten, aangezien de Malikieten de paus niet aanvaardden als het hoofd van het christendom.²³

De Jacobijnen waren de tweede groep die MacEvitt bestudeert in zijn studie. De Jacobijnen worden ook wel de Syrische orthodoxen genoemd. Zij bevonden zich voornamelijk in Alexandrië en anders dan de Malikieten waren zij het niet eens met de uitkomsten van het concilie in Chalcedon en Constantinopel. De Jacobijnen waren over het algemeen een minderheid en waren daarnaast opgedeeld in kleinere groeperingen. Dit waren de Syrische/Arabische stromingen.²⁴

De Armeniërs waren juist een meerderheid in een deel van het Midden-Oosten. Zij hadden ook de meeste interactie met de Franken en er bestond een wederzijdse sympathie. Hoewel zij het niet eens waren met het concilie in Chalcedon hadden de Armeniërs hun eigen tradities die nog ouder waren dan de tradities van de Rooms-katholieken. De Armeniërs hadden hun eigen kerk en een eigen identiteit.²⁵

Een andere groep waren de Maronieten; zij claimen dat ze afstammen van hun leider Maron. Zij claimden ook dat zij de onafhankelijke patriarch van Antiochië waren. Zij kwamen voornamelijk voor in Libanon en Tripoli. Tijdens de kruistochten hebben zij zich veel vermengd met de Franken. Ook werden zij de eerste Uniaten, wat betekende dat zij een verbintenis hadden met Rome, maar onafhankelijk bleven.²⁶

De Nestorianen waren Syrisch sprekende Christenen en hadden zich in 431 afgescheiden van de Oost-Romeinse kerk. Net als de Jacobijnen waren zij het niet eens met het concilie in Chalcedon en Constantinopel. Zij hadden goede relaties met het kalifaat van de Abbasiden (750 – 1250) en waren

²³Ibidem, 8.

²⁴MacEvitt, *The Crusades*, 8 – 9.

²⁵Ibidem, 9.

²⁶Ibidem, 9.

gespecialiseerd in de handel; hun handelscontacten reikten tot in China. Er zijn echter maar kleine groepen Nestorianen die onder het Frankische gezag kwamen na de kruistochten.²⁷

Daarnaast onderscheidt MacEvitt nog een zesde groep. Deze groep bestond uit kleinere groeperingen en stromingen, maar deze waren heel klein en spelen dus geen grote rol in zijn studie. We moeten hierbij denken aan de Christenen uit Afrika en India.²⁸

Een meerderheid in het Midden-Oosten waren de Moslims en ook binnen de Moslims waren er verschillende groeperingen. De twee grootste groepen waren de soennieten en de sjiieten. De sjiieten zijn de Moslims die geloven dat de schoonzoon van de profeet Mohammed, Ali, de ware opvolger is. De soennieten, die een minderheid zijn, geloven dit echter niet. Na het overlijden van de profeet Mohammed in 632 was er veel onenigheid over de opvolging. Één groep van de Moslims vond dat de schoonzoon en neef van Mohammed, Ali, de kalief (opvolger) moest worden. De andere groep vond dat de kalief gekozen moest worden en zij kozen voor Abu Bakr, de schoonvader en goede vriend van Mohammed. Ali werd pas na de dood van vorige drie kaliefen gekozen als kalief. Hij werd al snel vermoord door tegenstanders van Ali die zichzelf de Ummayaden noemden. Zij stichtten de Ummayaden dynastie, met als hoofdstad Damascus. Deze dynastie wordt verslagen in 750 door de Abbasiden. Dit zijn sjiieten die zichzelf als nazaten zagen van de oom van Mohammed. Zij maakten Bagdad (Irak) tot hoofdstad en veroverden al heel snel een groot gebied in het Midden-Oosten. Ten tijde van de kruistochten was de macht van Abbasiden erg verzwakt en hadden ze alleen in Irak nog invloed. Onder de sjiieten waren er kleine afsplitsingen. Zo had je de Fatimiden in Egypte. Deze groep was redelijk tolerant tegenover Joden en Christenen en had een groot handelsimperium opgezet dat gevestigd was in Cairo. Een andere groep waren Kharijieten. Deze groep was fundamentalistisch en strikter in hun leer. Zij vonden, anders dan de Abbasiden, dat de opvolging alleen kon gaan naar de vroomste moslim van de gemeenschap en niet naar de goddelijkste moslim. Ook kon je opvolging niet erven, zoals bij de Ummayaden. Ondanks de verschillende stromingen leefden de sjiieten, Kharijieten en soennieten met elkaar.²⁹

De derde groep gelovigen in het Midden-Oosten waren de joden. Zij waren de oudste groep volgens de overleveringen. Ook zij leefden in verschillende groepen en daarnaast pasten zij zich ook aan aan het gebied waarin ze leefden. Omdat de joden en de Christenen volgens de Moslims behoorden tot de mensen van het boek, mochten zij genieten van het *dhimma* systeem en waren zij tweederangs burgers. Een andere groep die zich verwant voelden aan de joden waren de Samaritanen. Zij geloofden alleen in de eerste vijf boeken van de Hebreeuwse bijbel, ze noemden zichzelf geen joden en hadden ook geen synagoge.³⁰

²⁷Ibidem, 10.

²⁸Ibidem, 10.

²⁹MacEvitt, *The Crusades*, 10 -11.

³⁰Ibidem, 11 – 12.

In de meeste islamitische gebieden waren de Christenen en joden tweederangsburgers door het *dhimma* systeem en moesten zij belasting betalen. In ruil voor de betaalde belasting kregen zij bescherming. Ondanks deze regeling werden de Christenen en joden gediscrimineerd. De joden mochten bijvoorbeeld bepaalde beroepen niet uitvoeren. De joden gingen daarom in de handel en werden bankiers. Dit verschilde echter per regio. De meeste joden gingen naar Egypte, waar de Fatimiden de macht hadden. Zij waren erg tolerant en door de groeiende handelseconomie konden de joden daar terecht. De Christenen en joden hadden ook bepaalde kledingvoorschriften, maar ze mochten wel hun geloof uitoefenen en werden (meestal) niet vervolgd.³¹

Sommige Christenen kregen een eigen gebied, zoals de Armeniërs. De Jacobijnen kregen eigen steden die ze onder Islamitische heerschappij mochten besturen. De kleine groeperingen vluchtte vaak de bergen in, waar zij veilig waren voor de vervolgingen van de Moslims. Het christelijke Byzantijnse rijk werd wel lastiggevalen door de Seljuken. Uiteindelijk vroeg de Byzantijnse keizer om hulp bij paus Urbanus II in Rome.³²

In Europa was men ook bekend geraakt met de Moslims. Nadat de Ummayaden verslagen waren in Syrië door de Abbasiden, was een telg uit het geslacht der Ummayaden in 750 gevlucht naar Spanje waar ze uiteindelijk hun eigen kalifaat oprichten. Ook in Spanje was er sprake van een *dhimma* systeem en waren er Christenen die hoge posities konden bekleden onder de Ummayaden. Een voorbeeld hiervan is Diaz de Vivar, beter bekend onder de naam El Cid. Hij werd geboren in een Catalaanse familie en nadat hij werd verbannen, is hij gaan werken voor de islamitische koning van Zaragoza. Vijf jaar lang heeft hij daar gewerkt en samen met de Moslims veroverde hij Barcelona. Uiteindelijk stapte hij over naar de Spaanse christelijke koning Alfonso VI. De Spanjaard Sisnando Davides is een ander voorbeeld. Hij werd gevangen genomen door Moslims, nadat zij Cordoba hadden veroverd. De koning van Sevilla (islamitisch) bood hem een baan aan als boekhouder en diplomaat.³³ Er waren echter ook keerzijden; in 1189 werden er 3000 christelijke en joodse vrouwen en kinderen tot slaven gemaakt in Lissabon en de constante wisseling van islamitische heerschappijen zorgde ervoor dat het bestuur instabiel werd. In 1492 werd het land veroverd door de Christenen onder de Spaanse koningin Isabella en koning Ferdinand.³⁴

Er is een debat gaande over de omgang tussen Moslims, Christenen en joden in de Al-Andalus. Historici vragen zich af of deze omgang vreedzaam was of niet. De primaire bronnen worden vaak in twijfel getrokken. De *La Convivencia*, zoals de historici het noemen, is een periode die begint als de Ummayaden de macht pakken in Spanje en eindigt met de Reconquista van de Spaanse christelijke koningen. Sommige historici, zoals James Carroll (ex priester en journalist), stellen dat deze periode een tijd was van religieuze tolerantie, vreedzaamheid en culturele- en intellectuele

³¹Cobb, *The race*, 30 – 66.

³²Riley-Smith, *The Crusades*, 14 – 20.

³³Cobb, *The race*, 62 – 64.

³⁴Ibidem, 30 – 66.

uitwisseling. Hij wijst met het laatste op de klassieke Griekse bronnen. Zij waren vertaald naar het Latijn of Hebreeuws. In Toledo (onder islamitisch gezag) werden deze bronnen vertaald naar het Arabisch. Hetzelfde gold voor de Arabische bronnen die werden vertaald naar het Latijn of Hebreeuws.³⁵ Maar er zijn ook historici die stellen dat dit beeld van de Spaanse samenleving een mythe is. Historici zoals Mark Cohen (professor Midden-Oosten aan Princeton) en Dario Fernandez-Morera (professor Spaanse Middeleeuwen aan Harvard) beweren dat er sprake was van segregatie en isolatie van de verschillende groepen. Joden werden vaak vervolgd en er werden zelfs meer joden vervolgd tijdens het islamitische bewind in Spanje dan toen de Christenen aan de macht kwamen.³⁶ Er is nog steeds een debat gaande of de *La Convivencia* een mythe is of niet.³⁷

Ook in Sicilië hadden de moslims de macht. Het eiland kwam in 910 onder invloed van de Fatimiden en beleefde onder hen een bloeiperiode in de economie, wetenschap en cultuur. Daarnaast was er op religieus vlak sprake van tolerantie en acceptatie.³⁸ Het kwam ten einde toen de Kalbiden de verantwoordelijk kregen om over Sicilië te regeren. Zij gingen vaak hun eigen gang waardoor de Fatimidische emir vaak naar Sicilië moest komen om de boel weer op orde te krijgen. Uiteindelijk werd Sicilië veroverd in 1061 door de Normandiërs.³⁹

Kortom, de Franken/Latijnse Christenen wisten al voor de kruistochten wie de Moslims waren en andersom. Daarnaast werden er al voor de Eerste Kruistocht in 1095 pelgrimages gehouden richting Jeruzalem en daar kwam men ook in aanraking met de Moslims. Een pelgrimage was niet zonder risico. Je kon als Frank overvallen of vervolgd worden door Islamitische legers en soms werd de doorgang tot Jeruzalem ontzegd door de Moslims.⁴⁰ Dit hield op toen de kruistochten werden uitgeroepen in 1095, want toen kwamen er duizenden Franken naar het Midden-Oosten en veroverden ze uiteindelijk Jeruzalem in 1099.

Hoofdstuk 2: Wat zeggen de Arabische bronnen over de samenleving met de Franken?

‘Peace was not however the favorite subject of the Muslim historians – not perhaps of any historian’.⁴¹

Voor het brononderzoek heb ik gebruik gemaakt van primaire bronnen. Ten eerste gebruik ik het boek van Francesco Gabrieli ‘*Arab Historians of the Crusades*’. Hierin geeft hij stukjes vertalingen weer van Arabische schrijvers uit de tijd van de kruistochten. Hij geeft zelf geen interpretatie van de bronnen; hij geeft geen verklaringen en trekt geen conclusies. De teksten zijn chronologisch geordend (vanaf de Eerste kruistocht in 1095 tot en met de allerlaatste kruistocht in

³⁵James Carroll, *Constantine's Sword: The Church and the Jews* (Boston, 2001), 322 - 333

³⁶Mark Cohen, *Under Crescent and Cross* (New Jersey, 1995), 3 – 52.

³⁷Fernandez-Morera, Dario, ‘The Myth of the Andalusian Paradise’, *The Intercollegiate Review* 41 (2006), 23 – 31, alhier 25- 26.

³⁸Cobb, *The Race*, 46- 47.

³⁹Ibidem, 46-47.

⁴⁰Claster, *Sacred Violence*, 30.

⁴¹Gabrieli, *Arab Historians*, xvi.

1291 als de kruisvaarderstad Acre valt). Hij maakt hierbij gebruik van verschillende Arabische auteurs, die ook andere invalshoeken hebben. Sommige auteurs waren gevestigd in Damascus dat in 1148 werd belegerd door de Franken, terwijl andere auteurs in Egypte of in Mekka verbleven en de verhalen via kennissen of familie hoorden.⁴²

De tweede primaire bron die gebruikt wordt in dit brononderzoek zijn de memoires van Usama ibn Munqidh. Hij was een Syrische edelman die tijdens de eerste kruistochten nauwe betrekkingen onderhield met de islamitische leiders en ook regelmatig in contact kwam met Frankische ridders. In zijn memoires die in 1986 in Nederlandse vertaling verschenen onder de titel ‘*Wat anders dan vechten en jagen*’ wordt onder andere verteld over de veldslagen en de ontmoetingen met de Franken.⁴³

Aan de hand van deze twee bronnen tracht ik een beeld te schetsen van de houding tussen de Franken en de Moslims in de kruisvaarderstaten in het dagelijkse leven. Was er contact en hoe verliep dit contact? Wat voor beeld hadden de Moslims over de Franken? Zijn er eigenaardigheden en wat wordt er gezegd over de Frankische gewoontes? Nadat de bronnen besproken zijn zal er een kleine samenvatting worden gegeven.

Zoals hierboven al vermeld heeft Francesco Gabrieli vele teksten verzameld van verschillende Arabische auteurs die iets vertellen of vermelden over de kruistochten en de Franken. Wat Gabrieli opvalt is dat er weinig wordt geschreven over vrede en rust. Zie hiervoor het citaat aan het begin van dit hoofdstuk. In de bronnen worden juist de veldslagen en de slachtingen beschreven. Een verklaring hiervoor geeft hij niet, maar waarschijnlijk is het beschrijven van slagvelden interessanter dan het schrijven over vrede. Hierdoor wordt er een beeld geschetst dat er alleen oorlog en veldslagen waren tijdens de kruistochten, maar dit is niet waar volgens Gabrieli. Tijdens vreedetijd was er juist wel contact tussen de beide partijen en werden er ook verdragen gesloten. In zijn boek laat hij de Arabische auteurs spreken en gebruikt hij de originele vertalingen. Voor de eerste kruistocht gebruikt hij de bronnen van de auteurs Ibn al-Qalanisi en Ibn al-Ahtir.

Gabrieli gebruikt in de eerste paar hoofdstukken teksten van Ibn al-Ahtir (p 185 – 188). Dit stukje tekst begint na de verovering van de Franken op Toledo (in Spanje in 1085/86) en Sicilië (1091), de aankomst van de Franken in Syrië in 1097 door Roger van Sicilië en de verovering van Antiochië in 1097. Na deze veroveringen stuurden de Franken brieven naar verschillende islamitische leiders om ze te waarschuwen voor hun komst. De Franken veroverden in hoog tempo een groot gebied van Syrië, gepaard met veel geweld, moord en slachtingen. Soms lukte het de islamitische leiders om verdragen te sluiten met de Franken om de verovering van de stad soepel, vredig en rustig te laten verlopen. Enkele keren konden de islamitische heersers hun stad blijven regeren, bijvoorbeeld als een stad welvarend was. Een deel van de belastingen uit de stad moest wel naar de Franken. In 1099 werd Jeruzalem veroverd en kregen de Moslims de kans om naar Bagdad te vluchten. Ibn al-

⁴²Ibidem, xi – xxiii.

⁴³Munqidh, *Wat anders*, 7 – 25.

Ahtir beschrijft voornamelijk de veldslagen en de veroveringen van de Franken op de Syrische steden. Hij zegt niet heel veel over het contact met de Franken. Daarnaast schrijft hij deze verhalen niet op het moment zelf, maar pas een eeuw later. Hij was geen tijdgenoot van de verovering van Jeruzalem in 1099 door de Franken.⁴⁴

In de opvolgende hoofdstukken wordt er meer gesproken over het contact tussen de Moslims en de Franken. Ten eerste zegt Ibn al-Ahtir iets over de politieke situatie in de Midden-Oosten voor de komst van de Franken. De politieke situatie is vrij onstabiel. Verschillende kalifaten en regimes volgden elkaar op en dit ging niet zonder slag of stoot. Er was veel concurrentie tussen de steden en provincies. Lokale islamitische heersers vochten regelmatig tegen elkaar en deze situatie werkte later in het voordeel voor de Franken tijdens het sluiten van verdragen. Een voorbeeld hiervan is te lezen op pagina 18 als al-Ahtir beschrijft hoe Jawali (een Turkse heerser, die een verdrag heeft gesloten met de Franken) al-Isfahani van Harrān vermoord;

‘One day, when they were drinking together and al-Isfahani was drunk, Jawali killed him, with the connivance of one of his servants. Then the Frankish army from Edessa marched over Harrān’.⁴⁵

Op een gegeven moment als Jawali met zijn troepen in Mosul zijn ontmoeten ze de op dat moment gevangen Boudewijn van Edessa. Zij nemen Boudewijn mee naar de Turkse emir Jawali Sacqua, Jawali bevrijdt Boudewijn en laat hem naar Aleppo gaan, waarop de Franken 160 islamitische krijgsgevangenen loslaten. Niet lang na deze gebeurtenis gaan Jawali en Boudewijn samenwerken om te vechten tegen een vijandige islamitische clan. Dit mislukt; Jawali verliest een deel van zijn gebied en zijn trouwe volgelingen laten hem in de steek. Om het nog erger te maken vluchtten de meeste Moslims naar Boudewijn. Boudewijn liet hen toe in zijn gebied. De Franken veroverden meer gebied in Syrië en trekken richting Jeruzalem. De bewoners van deze veroverde gebieden, voornamelijk Moslims, mochten vlak na de verovering gratis vluchten. Boudewijn gaf ze meestal een paar dagen de tijd om te vertrekken. Degene die niet vluchtten moesten voor de Franken werken, bijvoorbeeld in de landbouw of in het leger. Het land werd opnieuw ingedeeld: tweederde van het gebied ging naar de Franken en één derde werd gegeven aan de lokale Christenen en Moslims. Daarnaast werden de belastingen geïnd en de steden werden gerenoveerd. Al-Ahtir spreekt niet over communicatie tussen de Moslims en de Franken of over de houding van de Moslims of Franken tegenover elkaar. Er werden van tevoren verdragen gesloten met de islamitische heersers, maar niet met de inwoners van de steden. Al-Ahtir lijkt te suggereren dat er niet veel contact was tussen de Moslims en de Franken en dat ze zich hielden aan de verdragen en gehoorzaamden aan de Franken, aangezien er niet wordt gesproken van opstanden of over communicatie tussen de twee partijen. Opvallend is dat al-Ahtir

⁴⁴Gabrieli, *Arab Historians*, 3 -12.

⁴⁵Ibidem, 19 – 20.

Boudewijn beschrijft als een eerlijke en loyale man met goede bedoelingen voor zowel de Franken als voor de lokale bevolking (Moslims, Christenen en Joden).⁴⁶

Gabrieli maakt ook gebruik van de memoires van Usama, die bij de bespreking van het boek van Usama nog aan bod zullen komen. Verder in het boek wordt ook Imad ad-Din gebruikt. Ad-Din is geboren in Isfahan in 1125 en was secretaris onder de Koerdische leider Nur ad-Din en later onder Saladin. Hij was een geleerde, dichter en filosoof. Hij beschrijft de val van Jeruzalem, de verovering ervan door Saladin en daarna wordt Jeruzalem nog één keer veroverd door de Franken. Dit is echter verder in de tijd, pas na de eerste twee kruistochten. Imad ad-Din beschrijft de ruzie bij de Franken over de opvolging nadat hun koning van Jeruzalem Boudewijn IV gestorven is aan lepra. Zijn vrouw draagt de macht over aan de ridder en edelman Guy Lusignan, maar velen zijn het hier niet mee eens en komen in opstand. Er wordt door Guy contact gezocht met Saladin om deze rebellie neer te slaan zodat Guy koning kan worden van de 'Franken'. Saladin gaat akkoord met dit verdrag en de gevangenen van beiden kanten worden vrijgelaten. Uiteindelijk blijkt dit een valstrik te zijn en verovert Saladin Jeruzalem, omdat hij weet dat Guy geen controle heeft over zijn leger en zijn 'volk'. Saladin vermoordt niet alle Franken en maakt de Tempeliers en de Hospitalers tot zijn adviseurs. Hoewel Saladin een verdrag heeft gesloten met de Franken om geen slachting aan te richten gebeurt dit wel. Volgens Imad ad-Din was dit uit wraak op de Franken voor hun eerdere moorden op de Moslims. De Tempeliers en de Hospitalers worden uiteindelijk onthoofd door Saladin.⁴⁷

Er wordt verder in het boek van Gabrieli nog gesproken over de komst van Frederik Barbarossa en de koningen uit Europa, maar dit is niet meer relevant voor mijn onderzoek, omdat deze gebeurtenissen zich afspelen na 1187 (de val van Jeruzalem) en mijn onderzoek zich richt op de periode ervoor.

Het tweede boek dat wordt gebruikt voor dit onderzoek is het boek van Usama ibn Munqidh. Dit boek werd ook gebruikt bij Gabrieli en wordt ook gezien als een gezaghebbende Arabische bron binnen het vakgebied van kruistochten. Usama blikt in zijn memoires terug op de eerste twee kruistochten. Usama is op 4 juli 1095 geboren in Shayzar ten noorden van Hama in Syrië. Zijn familie stamt af van de Munqidhieten die al jaren heersten over een gebied in Syrië. Op 16 november 1188 overlijdt hij in Damascus, een jaar na de verovering van Jeruzalem door Saladin. In die zin is Usama's leven begonnen met de eerste kruistocht en eindigt zijn leven bij het vallen van het koninkrijk Jeruzalem. Zoals hierboven al duidelijk is gemaakt, heeft Usama gedurende zijn leven contact gehad met de Frankische invallers. Dit betekent niet dat Usama een positieve houding had tegenover de kruisvaarders, die hij altijd 'Franken' noemt. Usama hoopt ook dat God hun ziel niet zal hebben of hun machteloos maakt, zoals hij dit standaard achter het woord Franken vermeldt. Toch heeft Usama

⁴⁶Ibidem, 20 – 35.

⁴⁷Ibidem, 114 - 161

ook respect voor een aantal Franken en dan specifiek de Frankische ruiters. Hij noemt deze ruiters dapper en moedig, maar ook dom en achterlijk.⁴⁸

In zijn memoires beschrijft hij in het begin vooral de veldslagen, waarin zijn familie en hijzelf meevochten met de islamitische heersers. Buiten de veldslagen om gaan de Moslims op onderzoek uit in het Frankische kamp. Eenmaal aangekomen worden ze geconfronteerd met de gewelddadigheid van de Franken. Het contact tussen hen is dan ook kort en formeel. Later wordt Usama ook gevangen genomen door de Franken. Hij zit voor een aantal dagen vast in een kelder zonder contact te hebben met de Franken of andere gevangenen. Uiteindelijk wordt er losgeld betaald en vlucht hij weg. Later ontmoet hij met andere islamitische heersers de Frankische koning Boudewijn, waar ze losgeld betalen voor de islamitische gevangenen. Usama beschrijft de Franken als dom. Ze gebruiken hun verstand niet en zijn ook zwak. Toch helpt de familie van Usama met het begeleiden van Franken naar Jeruzalem. Dit gebeurde op verzoek van Roger van Sicilië, die op dat moment hertog was in Antakia en die een goede vriend was van de familie Munqidh. Ook werden er vriendschappen gesloten tussen andere heersers (islamitische en Frankische), zoals de vriendschap tussen Roger van Antakia en de Ataberg Tughdakin van Damascus. Daarnaast wordt Boudewijn gewaardeerd, maar Boudewijns opvolger Bohemund van Antiochië niet. Volgens Usama is hij slecht en dom, terwijl Boudewijn slim en loyaal was. Hij scheert de Franken dus niet over één kam, maar maakt onderscheid.⁴⁹

Ook de Frankische vrouwen worden beschreven, Usama noemt hen moedig en mooi. Ook vermeldt Usama dat er regelmatig huwelijken werden geregeld tussen Moslims en Frankische vrouwen. Dit gebeurde om politieke redenen: de meeste vrouwen waren eerst slavinnen en werden gekocht door een rijke moslim. Sommigen slavinnen werden weer doorverkocht als buit. Een voorbeeld hiervan wordt genoemd op pagina 159 als Frankische vrouwen als slavinnen worden gepresenteerd aan de vader van Usama. De vader zegt het volgende;

‘Mijn vader zag bij deze groep slavinnen een mooi jong meisje. Hij zei tegen zijn huishoudster: ”Breng haar naar het badhuis, trek haar mooie kleren aan en maak haar gereed voor de reis”, de huishoudster deed wat haar gezegd was. Daarop gaf mijn vader haar aan een van zijn bedienden en stuurde haar naar de amir Shibab al-Din Malik ibn Salim ibn Malik, de heer van het kasteel van Ja’bar met wie hij bevriend was. Hij schreef hem: “We hebben een buit op de Franken veroverd en hier is uw deel ervan”. Het meisje beviel hem, hij vond haar mooi en hield haar voor zichzelf. Zij schonk hem een zoon, die hij Badram noemde.”⁵⁰

Over het algemeen is Usama van mening dat de Franken net beesten zijn. Ze hebben alleen moed en vechtlust. Usama heeft ook vriendschap opgebouwd met de Frankische ridder Fulco, die de zoon van Usama wil meenemen naar Europa. Hierover zegt Usama het volgende;

⁴⁸ Munqidh, *Wat anders*, 15 – 18.

⁴⁹ Ibidem, 42 – 97.

⁵⁰ Ibidem, 159 – 160.

‘Toen hij het besluit genomen had om over zee naar zijn land terug te keren zei hij tegen mij; ‘mijn broeder, ik ga naar mijn land terug. Ik wil dat je, je zoon met mij meestuurt (mijn zoon stond bij mij en was veertien jaar oud) naar mijn land. Dan kan hij de ridders zien en wijsheid en ridderlijkheid leren. Als hij terugkomt is hij een wijs man.’

Usama dacht erover na;

‘Wat ik daar hoorde kan niet uit het hoofd van een verstandig mens komen. Als mijn zoon gevangen genomen zou worden was dat altijd nog minder erg dan dat hij naar het land van de Franken zou gaan.’

Hij besluit om zijn zoon niet mee te geven, mede omdat zijn grootmoeder zeer gehecht is aan haar kleinzoon. De ridder accepteert zijn besluit en vertrekt zonder zijn zoon.⁵¹

Usama en met hem andere Moslims zijn wel heel nieuwsgierig naar de gewoontes van de Franken. De medische kennis van de Franken wordt ook beschreven. In eerste instantie is hij negatief over deze kennis, omdat de dokter zorgt voor doden in plaats van genezingen. Een voorbeeld hiervan gaat over een Frankische ruiter die een wond heeft in zijn been. De Frankische dokter vraagt of hij wilt leven met één been of liever sterft met twee benen. De Frank kiest voor het eerste, dus de Frankische dokter snijdt er één af en dan gebeurt het volgende;

‘‘Goed’’, zei de dokter, ‘laat een sterke ridder komen, en breng ook een scherpe bijl’ (...). De ridder sloeg eenmaal – ik heb het met eigen ogen gezien -, maar het been was er nog niet af. Hij sloeg nog een keer en het merg stroomde uit het bot. Kort daarna was de patiënt dood’.

Een andere Frankische arts heeft er echter voor gezorgd dat een islamitische jongen geen last meer had van een klierontsteking door een zalfje. Hierover zegt Usama het volgende;

‘Een Frank zag de jongen en vroeg de vader wie het was. ‘Mijn zoon’, was het antwoord. Toen zei de Frank: ‘wil je me zweren bij je godsdienst, dat als ik je een medicijn geef waardoor je zoon geneest, je niemand tegen betaling dat middel zult toedienen? Ik zal je zoon dan iets voorschrijven waardoor hij zal genezen. (...) de man volgde dit voorschrift op en zijn zoon genas. De wond sloot zich, en de jongen werd weer even gezond als hij geweest was’.⁵²

Daarnaast vindt Usama dat de Franken die beter geïntegreerd zijn in de islamitische samenleving beter kunnen samenleven en om kunnen gaan met elkaar dan de Franken die later in de kruisvaardersteden komen wonen. Usama heeft in Jeruzalem vriendschappen gesloten met de ridderorde de Tempeliers en van hen mogen de Moslims bidden in hun moskee. Toch wordt Usama

⁵¹Ibidem, 159 – 161.

⁵²Ibidem, 161 – 162.

lastig gevallen door een Frank, die volgens hem net in Jeruzalem kwam wonen. De Tempeliers helpen Usama, zodat hij zijn gebed kan afmaken. Usama heeft ook een duidelijke opinie over de nieuwe Franken die vanuit Europa naar het Midden-Oosten zijn gekomen, na de eerste kruistocht. Hij zegt; 'De Franken die kersvers uit hun land hier komen, zijn onbehouwener van gedrag dan diegenen die geacclimatiseerd zijn en samen met de Moslims hebben geleefd'. Usama zegt ook over de 'nieuwe' Franken dat ze geen respect, eergevoel en jaloezie kennen. Als voorbeeld hiervan zegt hij dat Franken het prima vinden als een onbekende Frank hun vrouw apart neemt om te praten. Als het gesprek te lang duurt vervolgt de Frank zijn weg en laat zijn vrouw achter.⁵³

Het rechtssysteem van de Franken is volgens Usama ook erg bijzonder. De verdachte wordt meestal dood geslagen of dood gemaakt door dieren en vaak is er geen sprake van getuigen. Daarnaast krijgt de verdachte geen tijd om zich te verdedigen, aldus Usama. Ook de machtsverhouding is volgens Usama slecht. Zo zijn ridders het machtigst en hebben de oorspronkelijke bewoners (Christenen, Moslims en Joden) geen macht of aanzien. De koning heeft een machtsmonopolie opgezet, waarin hij zowel de wetgevende als de rechtsprekende macht is.⁵⁴ Toch hebben sommige Moslims het redelijk onder het Frankische bewind. Zo vertelt hij een verhaal van een rechter, ene Abu Bakr Mohammed ibn 'Abd al-Baqi ibn Mohammed al-Ansari al-Furdi. Hij was met een schip onderweg van Egypte naar Maghrib (Marokko). Het schip werd gekaapt door de Byzantijnen en in Marokko doet hij (als slaaf) de administratie voor de Frankische priester die hem op zijn sterfbed zijn vrijheid geeft. Later werkt hij ook voor de bakker om de boekhouding te doen. Van deze bakker krijgt hij geld, kleding, een eigen woning en later ook een vrouw met een bruidsschat.⁵⁵

Het beeld dat Usama creëert is dat de Franken gewelddadig, dom, zwak en slecht zijn. Zo beschuldigt hij de Franken van piraterij, waarbij zijn familie en zijn bezittingen verloren zijn gegaan. De afgoderij van de Franken accepteert hij ook niet, net als de behandeling van gevangenen. In de memoires wordt niet heel vaak gesproken over het contact tussen de Moslims en de Franken, waardoor het lijkt alsof de Moslims en de Franken erg naast elkaar leefden. De Moslims mochten in ieder geval in Jeruzalem hun geloof uitoefenen en er is wel degelijk respect voor elkaar. Maar echt intensief contact is er niet.

Bij al-Ahtir en al-Qualanisi zien we dit ook. Er wordt weinig gezegd over het contact tussen de 'gewone' Moslims en de Franken. Er wordt wel gesproken over het contact tussen Saladin en de Franken en over de verdragen tussen de twee partijen. Gabrieli zegt hierover dat er meer over oorlog en veldslagen wordt besproken in de geschiedenisboeken dan over vrede en de rustige periodes. Deze periodes zijn niet belangrijk of interessant voor de Arabische historici en worden dus minder of niet

⁵³ Munqidh, *Wat anders*, 162 – 165.

⁵⁴ Ibidem, 165 – 167.

⁵⁵ Ibidem, 204 - 205.

aangehaald.⁵⁶ Dit zien we ook bij Usama, want een groot deel van zijn boek wordt gewijd aan de beschrijving van de veldslagen.

Conclusie.

Toen de Franken in Syrië aankwamen zagen zij een nieuwe wereld voor zich, met vreemde mensen die iets anders geloofden en anders spraken. Hun politieke systeem was anders en hetzelfde gold voor hun cultuur. Hoe ga je dan in het dagelijks leven om met deze mensen en hoe ga je om met de heersers van zo'n land? Deze vragen stonden centraal tijdens het onderzoek: Hoe gingen de Moslims en de Franken met elkaar om, nadat de Franken in een rap tempo een groot deel van Syrië hadden veroverd en daar hun heerschappij vestigden? Om te begrijpen hoe deze omgang ontstaan is moet er eerst worden gekeken naar de context waarin het Midden-Oosten verkeerde toen de Franken Syrië binnenvielen. Het land was politiek onstabiel en chaotisch en dit gold ook voor de religieuze situatie. Onderling vochten heersers tegen elkaar en was er een neergang en opkomst van dynastieën.

Toen de Franken Syrië binnenvielen vochten de islamitische heersers in eerste instantie tegen de Franken, maar als snel werden er onderling verbonden gesloten. Voorbeelden hiervan zijn de verdragen die werden gesloten tussen Boudewijn en Jawali en het verdrag tussen Guy Lusignan van Jeruzalem en Saladin. Op diplomatiek en formeel niveau was er contact tussen de heersers, maar ook tussen de elite zoals we hebben kunnen zien bij Usama die regelmatig op bezoek ging bij Frankische edelen en ruiters. We kunnen dus stellen dat er sprake was van een bepaalde vorm van omgang.⁵⁷⁵⁸

Op sociaal niveau hebben we weinig informatie tot onze beschikking, Usama doet wel uitspraken over de gewoontes van de Franken en heeft zelfs vriendschappen met een Frankische ridder en met de Tempeliers in Jeruzalem, maar over het algemeen lijkt het alsof men naast elkaar leefden en zich niet bemoeiden met de Franken. Het gewone leven ging door. In het gewone leven waren er wel vormen van omgang: men ging naar het badhuis dat ze deelden met de Franken en hielpen de Franken als er een moslim gewond was en andersom. Op religieus niveau zien we niet veel omgang en ook niet echt tolerantie. Men kon op hun eigen manier het geloof uitoefenen, maar de Moslims en de Joden werden wel als tweederangsburgers beschouwd.⁵⁹ De omgang tussen de Moslims en de Franken verliep zowel op diplomatiek niveau als op sociaal niveau. We hebben echter weinig informatie over het dagelijks leven waardoor het moeilijk is om te concluderen dat in heel Syrië Franken en Moslims met elkaar omgingen. Daarnaast zullen er vast Moslims of Franken zijn geweest die niet vreedzaam met elkaar omgingen. De bron van Usama is een goede bron, maar niet representatief genoeg. Op diplomatiek niveau was er wel contact, zoals al-Ahtir en al-Qualanisi aangeven. Dit was ook nodig.

⁵⁶Gabrieli, *Arab Historians*, xvii – xix.

⁵⁷Ibidem, 3 – 6.

⁵⁸Munqidh, *Wat anders*, 7, 167.

⁵⁹Ibidem, 161 – 170.

Het land was zodanig verdeeld dat het sluiten van verdragen tussen de islamitische leiders en de Franken wel noodzakelijk was. Men had te maken met een diversiteit op politiek en religieus niveau.

Kijkend naar eerdere onderzoeken naar deze omgang, zoals het onderzoek van MacEvitt, die specifiek kijkt naar de relaties tussen Franken en Oosterse Christenen, kunnen we beweren dat een omgangsvorm tussen de Franken en de Moslims te typeren is als *Rough Tolerance*. Men was kennelijk niet geïnteresseerd in elkaar of in de uitwisselingen van intellectuele informatie. Ook op economisch niveau werd er geen geld of moeite geïnvesteerd. Op religieus niveau waren er flexibele grenzen opgesteld, waarin de Moslims konden bidden. Toch waren er botsingen en conflicten tussen de Moslims en Franken. Zo beschrijft Usama dat hij één keer werd aangevallen door een Frank tijdens zijn gebed.

Hillenbrand en Riley-Smith stelden dat er in de kruisvaarderstaten vooral sprake was van segregatie en assimilatie. In de primaire bronnen zien we her en der flarden aan informatie, vooral van Usama. Hij heeft contact gehad en vriendschappen gesloten met Franken en in het dagelijks leven gaat hij op een vreedzame manier met ze om. De groepen negeerden elkaar dus niet constant. Usama en al-Ahtir maakten al duidelijk dat er ook regelmatig contact was tussen de Franken en Moslims. Uitzonderlijk is dat we deze informatie alleen vinden bij Usama en niet bij al-Ahtir, die het voornamelijk heeft over de veldslagen.

Een belangrijk punt dat we moeten meenemen in de conclusie is dat de kruistochten en de kruisvaarderstaten iets unieks waren in het Midden-Oosten. Dit was de eerste keer dat een minderheid (de Franken) de macht hadden over een meerderheid (Moslims). Dit was nog nooit eerder gebeurd, althans niet in de vorm van een kruistocht. In Spanje en Sicilië zijn de Christenen een lange tijd gedomineerd door de Moslims. Deze unieke situatie was dus ook nieuw voor de Moslims en de Franken. De Moslims waren wel gewend om gedomineerd te worden door Turken, koerden of sjiieten, maar niet door Latijnse Christenen. Het is ook niet onbegrijpelijk dat er juist contact was tussen islamitische heersers en de Franken. De politieke situatie veranderde geheel.

Om terug te komen op de onderzoeksvraag: ‘Welke omgangsvormen kunnen we onderscheiden in het dagelijks leven tussen de Franken en Moslims in Syrië tussen 1096 – 1187?’ Ik concludeer dat we een aantal omgangsvormen hebben kunnen onderscheiden in het dagelijks leven tussen de Moslims en Franken. We zien dat er Moslims waren (waaronder Usama) die een vriendschappelijke omgangsvorm hanteerden met de Franken. Er was een informele omgangsvorm, zoals huwelijken tussen de Franken en de Moslims. Soms werden de Frankische vrouwen als slaaf gegeven aan een islamitische edelman, die met haar huwde en kinderen van haar kreeg. Sommige Moslims werkten voor de Franken en andersom. Deze omgangsvorm was vreedzaam, informeel en vriendschappelijk en op religieus niveau mochten de Moslims bidden in de moskee. In Jeruzalem zorgden de Tempeliers ervoor dat de Moslims dit in alle rust konden doen. Maar omdat we weinig informatie hebben weten we niet of dit overal het geval was. Ik sluit me daarom aan bij Hillenbrand en MacEvitt. Er was contact en omgang tussen de Franken en Moslims, maar niet intensief of diep. Men

leefde vrij geïsoleerd van elkaar, weliswaar vreedzaam maar onaangenaam. Er waren uitzonderingen, zoals Usama, die vriendschappen sloot en er was zeker een vorm van respect voor en interesse in elkaar. Echter door het gebrek aan bronnen kunnen we niet met zekerheid vaststellen of deze informele omgangsvorm overal heerste. Er was meer een *Rough Tolerance* tussen de Franken en de Moslims zoals MacEvitt dat al zag bij de oosterse Christenen en de Franken. De leiders van beide kampen hadden af en toe contact, maar gingen in het dagelijks leven niet intensief met elkaar om. Hierbij sluit ik me voor een deel aan bij Hillenbrand, maar breng ik nuance aan omdat er bij Usama wel sprake was van een intensieve en informele omgangsvorm. De *Rough Tolerance* van MacEvitt voeg ik toe aan de omgangsvorm tussen de Franken en de Moslims. Er waren verschillende omgangsvormen tussen de Franken en de Moslims. Er was vriendschap, vreedzaamheid, maar ook *ingorance*, segregatie, ‘apartheid’ en isolatie. Er waren verschillende manieren van omgang die we zien in het dagelijks leven.

Bij de leiders van de Moslims en de Franken is er vooral een diplomatieke omgangsvorm, zij gingen alleen met elkaar om als het ging om het veroveren en het heroveren van gebieden. Of het sluiten van verdragen. Deze omgangsvorm was in de meeste gevallen niet intensief of diep en zelden informeel. Er zijn uitzonderingen, zoals Boudewijn van Edessa en Jawali en Saladin en Guy Lusignan. Over het algemeen betrof dit een formele en diplomatieke omgangsvorm.

Terugkijkend op het onderzoek zijn er wel een aantal punten die niet onderzocht konden worden. De informatie uit de memoires van Usama en uit het boek van Gabrieli zijn talrijk en zijn bijzonder interessant, maar bleek niet altijd relevant voor mijn onderzoeksvraag. Zoals Gabrieli al zei; ‘historici schrijven liever over oorlog dan over vrede’. In mijn onderzoek gaat het vooral om de periode van vrede. Het is jammer dat ik niet alles boven water heb kunnen halen.

Suggestie voor een volgend onderzoek is daarom om ook christelijke bronnen te gebruiken om een genuanceerd beeld te geven over de omgang tussen de Franken en de Moslims. Als je die zou samenvoegen met dit onderzoek kun je een betere conclusie trekken over de omgangsvormen tussen de moslims en de Franken. Maar dit is voor een bachelorscriptie iets te ambitieus, vandaar dat er voor is gekozen om nu alleen de Arabische historici te bespreken.

Bibliografie.

Literatuur

- Attiya, Hussein, M., 'Knowledge of Arabic in the Crusader States in the twelfth and thirteenth centuries', *Journal of Medieval History*, 25:3 (1999), 203 – 213.
- Barber, Malcolm, 'The Crusader States', (New Haven, 2012).
- Beech, George, T., 'The Crusader Lordship of Marash in Armenian Cilicia, 1104-1149', *Viator*, 27, (1996), 35- 52.
- Ciggaar, Krijnie, Davids, Adelbert, Teule, Herman (e.d.), '*East and West in the Crusader states: context, contacts, confrontations*', (Leuven, 1996).
- Claster, Jill, N., '*Sacred Violence: The European Crusades to the Middle East, 1095 – 1396*', (Toronto, 2009).
- Cobb, Paul, '*The Race for Paradise*, (New York, 2014).
- Dumbarton Oaks Research (red.), '*The Crusades from the perspective of Byzantium and the Muslim world*', (Washington D.C., 2001).
- Ellenblum, Roni, '*Frankish rural settlement in the Latin Kingdom of Jerusalem*', (New York, 1998).
- Gabrieli, Francesco, '*Arab Historians of the Crusades*', (Oakland, 1984).
- Gerves, Michael, Powell, James, M., '*Tolerance and intolerance: social conflict in the age of the Crusades*', (New York, 2001).
- Hillenbrand, Carole, '*A Muslim principality in crusader times: The early Artuqid State*', (Leiden, 1990).
- Hillenbrand, Carole, '*The Crusades; Islamic Perspectives*', (New York, 1991).
- Holt, P.M., '*The Crusader states and their neighbors*', (Harlow, 2004).
- Horowitz, Michael, C., 'Long Time Going: Religion and the duration of Crusading', *International Security*, 34:2, (Lente, 2009), 162 – 193.
- Jotischky, Andrew, '*The Perfection of Solitude: hermits and monks in the Crusader States*', (Pennsylvania, 1995).
- Jotischky, Andrew, 'Pilgrimage, Procession and Ritual Encounters between Christians and Muslims in the Crusader States', *Cultural Encounters During the Crusades*, (Odense, 2013).
- Kostick, C., '*The Crusades and the Near East: Cultural Histories*', (Londen, 2011)
- Lilie, Ralph-Johannes, '*Byzantium and the crusader states, 1096 – 1204*', (New York, 1993).
- Maalouf, Amin, '*The Crusades Through Arab Eyes*', (New York, 1989).
- MacEvitt, Christopher (red.), 'Christian authority in the Latin east: Edessa in Crusader History', *The Medieval Crusade* (ed. Susan J. Ridyard), (Woodbridge, 2004), 71 – 83.
- MacEvitt, Christopher, '*The Crusades and the Christian World of the East, Rough Tolerance*', (Philadelphia, 2008).

- Moosa, Matti, 'The Crusades: an Eastern perspective, with emphasis on Syriac sources', in *Medieval Encounters: Jewish, Christian and Muslim Culture in Confluence and Dialogue*, 92:2, (2003), 249 – 289.
- Munqidh, ibn, Usama, Cobb, Paul (red.) 'The Book of Contemplation Islam en Crusades', (London, 2008).
- Munqidh, ibn Usama, Witman, J.J (red.) *Wat anders dan vechten en jagen?* (Amsterdam, 1989),
- Nadar, Marwan, 'Urban Muslims, Latin Laws, and legal institutions in the Kingdom of Jerusalem', *Medieval Encounters: Jewish, Christian and Muslim Culture in Confluence and Dialogue*, 13:2, (2007), 243 – 270.
- Nirenberg, David, 'Communities of Violence', (Princeton, 1998).
- Norman, Housley, 'The Crusades and Islam', *Medieval Encounters: Jewish, Christian and Muslim Culture in Confluence and Dialogue*, 13:2, (2007), 189 – 208.
- Riley-Smith, Jonathan, S.C., 'The Crusades, Christianity, and Islam', (New York, 2008).
- Shatzmiller, Maya (ed.), 'Crusaders and Muslims in twelfth –Century Syria', (Leiden, 1993).
- Takayama, Hiroshi, 'Frederick II's crusade: an example of Christian – Muslim diplomacy', *Mediterranean Historical Review*, 24: 2, (2010), 169 – 185